

**KATILIM BANKALARININ KAR VE MALİYET KRİTERLERİ AÇISINDAN VIKOR
YÖNTEMİ İLE PERFORMANS ANALİZİ****Dr. Öğr. Üyesi Cem KARTAL** **ÖZET**

Türk para ve sermaye piyasalarında İslâmi finans uygulamalarına duyulan ilginin giderek artmasıyla birlikte, katılım bankalarına olan ilgide de artış yaşanmıştır. Türk bankacılık sektöründe son üç yılda, üç adet kamu sermayeli katılım bankasının açılması, katılım bankacılığı sektöründeki ihtiyacın ve İslâmi bankacılık uygulamalarının desteklenmesine yönelik kamu politikalarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Son on yılda, çok kriterli koşullar altındaki kararları destekleyen bir dizi etkili karar verme yöntemi ortaya çıkmıştır. Literatürde bankaların performanslarını ölçmeye yönelik çeşitli Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri önerilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2017 ve 2018 yılları için kar ve maliyet kriterleri açısından performans analizleri yapılmıştır. Çalışmada, analiz yöntemi olarak Çok Kriterli Karar Verme Modellerinden biri olan VIKOR modeli kullanılmıştır. Bu model alternatifler arasında bir sıralama belirleyerek, belirlenen ağırlıklar yardımıyla bir çözüme ulaşmak amacıyla kullanılır. VIKOR modeli ile katılım bankalarının kar ve maliyet analizleri yapılmış ve elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Katılım Bankacılığı, Kar ve Maliyet Yönetimi, Performans Analizi, VIKOR Modeli.*

JEL Kodları C44, G21, L25.

**PERFORMANCE ANALYSIS OF PARTICIPATION BANKS WITH VIKOR METHOD IN
TERMS OF PROFIT AND COST CRITERIA****ABSTRACT**

With the increasing interest in Islamic finance practices in the Turkish money and capital markets, interest in participation banks has also increased. The establishment of three public participation banks in the Turkish banking sector in the last three years can be interpreted as an indicator of the need in the participation banking sector and public policies to support Islamic banking practices. In the last decade, a number of effective decision-making methods have emerged to support decisions under multi-

* Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, 67100, Zonguldak, Türkiye, e-mail: cem.kartal@beun.edu.tr

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 18 Aralık / December 2019

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 25 Ocak / January 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 10 Şubat / March 2020

criteria conditions. Various Multi Criteria Decision Making Methods have been proposed in the literature to measure the performance of banks. In this study, performance analysis is made in terms of profit and cost criterias for participation banks operating in Turkey for 2017 and 2018. In the study, VIKOR model, which is one of the Multi Criteria Decision Making Models, is used as the analysis method. This model is used to determine a sort between alternatives and to reach a solution with the help of the determined weights. Profit and cost analysis of participation banks are made with VIKOR model and evaluations are made within the framework of the findings.

Keywords: *Participation Banking, Profit and Cost Management, Performance Analysis, VIKOR Model.*

JEL Classifications: *C44, G21, L25.*

1. GİRİŞ

Finansal piyasalar, ülke ekonomilerinin gelişmeleri amacıyla ihtiyaç duyulan fon paylaşım ortamının yaratılması bakımından önemli bir görevi gerçekleştirmektedir. Bankacılık sektörü finansal piyasaların en önemli aktörleridir (Bayramoğlu ve Başarır, 2016: 136). Türkiye'de katılım bankaları, mevduat ve kalkınma ve yatırım bankaları ile birlikte bankacılık sektörünün temel unsurlarındandır.

Günümüzde yaklaşık 2-2.2 trilyon dolar seviyesinde bir büyüklüğe sahip “faizsiz bankacılık” “İslami finans” veya “İslami bankacılık” olarak da isimlendirilen katılım bankacılığı, özellikle faiz konusundaki hassasiyeti nedeniyle bankacılık sistemi içerisine dahil edilemeyen atıl fonların ekonomiye kazandırılmasında ve özellikle körfez bölgelerindeki kaynakların ülkemize çekilmesinde alternatif bir yol olarak kabul edilmektedir (Pehlivan, 2016: 296). Katılım bankacılığının temel işlevi reel ekonomiye yaptığı katkıdır. Üretim, hizmet, yatırım vb. gibi ekonomik faaliyetlerde bulunmak isteyen mevduat sahipleri, tasarruflarını bir üretim girdisine dönüştürmek amacıyla katılım bankacılığı sistemine dahil edebilirler (Varsak, 2017: 104).

Teorik olarak İslami finans, geleneksel finanstan önemli ölçüde farklıdır. Finansal açıdan faiz yasağı, risk ve belirsizlik yasağı (spekülasyon) yanında, İslami açıdan uygun olmayan ürün ve sektörlerin finansmanı da yasaklanmıştır. Kar zarar paylaşımı prensibi yanında, tüm işlemlerin maddi bir varlığa konu olan gerçek bir ekonomik işleme dayanması gerekir (Batır vd., 2017: 86). İslami bankalar faiz yerine kar ve zarara katılım temelinde (kar ve zarar ortaklığı) fon toplayan ve doğrudan nakit ödemeleri yerine ticari ve ortaklık bazında fon sağlayan kurumlardır. İslami bankaların asıl amacı, fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden fon toplayarak, bu fonları ihtiyaç duyan esnaflar, sanayiciler ve tüketiciler için kullanılabilir hale getirerek finansal sektörde bir aracı olarak hareket etmektir. İslami bankalar cari, yatırım ve mevduat hesabı gibi müşteri hesaplarına ve hisse finansmanına bağlı olarak faaliyet göstermektedirler (Parlakkaya vd. 2011: 398). Katılım bankaları, katılma ve cari olmak üzere iki hesap şekliyle fon toplayan; müşterilerinin istediği katılım bankacılığı ilkelerine uygun mal, hizmet veya hakkı peşin olarak satın alıp veya kiralayıp, taksitli bir şekilde müşterilerine kiralayarak ya da satarak veya topladığı fonlarla ortaklıklar kurarak kar elde etmeyi amaçlayan bir bankacılık şeklidir

(Kuveyt Türk, 2019). Katılım bankaları müşterilerine; Murabaha (İslam kurallarına uygun satış türü), Mudarebe (kar payı ortaklığı), Müşhareke (sermaye ortaklığı), Selem (Ön Ödemeli Alım) İjara (Kiralama), Takaful (Katılım Sigortacılığı) ve İstisna (Eser Sözleşmesi) gibi finansal ürünler sunmaktadır (TKBB, 2019a: 1-47)

Bankacılık sektöründe önemli bir rolü olan katılım bankaları, ülke ekonomisine katkılarını arttırarak devam ettirmektedir. Türk finans sisteminde katılım bankacılığının ilk uygulaması 1985 yılında “Özel Finans Kurumları”nın kurulması ile olmuştur. Katılım bankalarının gelişim aşaması, 2005 yılında Bankacılık Kanunu’nda yapılan düzenlemelerin ardından banka statüsü kazanmaları ile başlamıştır (TKBB, 2018a: 46). Haziran 2019 tarihi itibariyle Türk Bankacılık Sektöründe; 34 Mevduat, 6 Katılım ve 13 Kalkınma ve Yatırım Bankası olmak üzere toplam 53 banka faaliyet göstermektedir. Türk bankacılık sektörü içerisinde, İslâmî Bankacılık usullerine göre faaliyet gösteren Katılım Bankaları; Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’dir. Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans özel sermayeli; Vakıf Katılım, Emlak Katılım ve Ziraat Katılım ise kamu sermayeli katılım bankaları olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Son yıllarda kamu bankalarının bu alanda faaliyet göstermesiyle birlikte Türk Bankacılık Sektöründe katılım bankalarının payı ve önemi giderek artmaktadır (Bektaş ve Seki, 2018: 198).

Katılım bankalarının, Kira Sertifikası (Sukuk) gibi farklı yatırım ürünleri sayesinde 2019 yılında 138 milyar TL’nin üzerinde fon topladığı ve kullanılan fonların / toplanan fonlara oranının %91 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Kira sertifikası ihracında en büyük pay Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın olmuştur (TKBB, 2019b: 26).

Tablo 1. Katılım Bankalarına Ait 2019 Yılı 2. Çeyrek Dönemi Temel İstatistikleri (Milyon TL.)

	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
Kuruluş Yılı	1.1.1984	1.1.1989	01.01.2019	28.12.2005	27.02.2015	15.10.2014
Toplam Aktifler	43.885740	86.979.765	4.350.699	50.756.024	24.202.018	28.842.186
Toplam Krediler ve Alacaklar	29.102.573	52.866.314	2.799.202	32.650.818	14.992.313	23.665.470
Toplam Toplanan Fonlar	33.045.198	69.181.283	2.075.050	35.438.050	18.649.875	18.419.048
Toplam Özkaynaklar	3.287.783	6.042.577	1.147.224	4.590.351	1.686.166	2.770.153
Ödenmiş Sermaye	900.000	3.995.766	750.000	2.600.000	1.020.000	1.750.000
Net Dönem Kar/Zararı	49.716	601.467	23.030	205.104	150.694	210.150
Bilanço Dışı Hesaplar	99.665.665	609.710.246	17.373	553.977.300	132.821.212	41.180.817
Şube Sayısı (Adet)	232	419	1	310	93	84

Personel Sayısı (Adet)	3.884	5.861	222	3.534	1.194	1.094
---------------------------	-------	-------	-----	-------	-------	-------

Kaynak: TKBB (2019c), <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>, Erişim Tarihi: 11.12.2019.

Tablo 1’ den de görüleceği üzere, 2019 yılı 2. çeyrek döneminde Kuveyt Türk 601.467 milyon TL. ile en çok kar eden katılım bankası olmuştur. Kuveyt Türk’ü 210.150 milyon TL ile Ziraat Katılım, 205.104 milyon TL ile Türkiye Finans Katılım 150.694 milyon TL. ile Vakıf Katılım, 49.716 milyon TL ile Albaraka Türk Katılım ve 23.030 milyon TL ile Emlak Katılım izlemiştir. Kuveyt Türk, 2019 yılı 2. çeyreğinde 86.979.765 milyon TL. aktif büyüklüğü ile Türkiye’de en fazla aktif toplamı olan katılım bankası olmuştur.

Tablo 2. Bankacılık Sektörü ve Katılım Bankaları Başlıca Finansal Büyüklükleri (Milyon TL- 2019 2. Çeyrek)

Finansal Başlıklar	Katılım Bankaları			Mevduat Bankaları			Sektör		
	2018	2019Q2	%	2018	2019Q2	%	2018	2019Q2	%
Aktif Büyüklüğü	206.931	239.200	16	3.403.305	3.706.394	9	3.867.426	4.233.518	9
Özsermaye Büyüklüğü	16.769	19.520	16	367.745	389.763	6	422.027	449.394	6
Dönem Net Karı (Zararı)	2.097	1.252	-40	47.711	20.868	-56	54.123	24.896	-54
Mevduat (Katılım Fonu)	136.613	172.708	26	1.899.352	2.099.867	11	2.035.965	2.272.575	12
Toplam Krediler	112.475	124.243	10	2.087.247	2.204.563	6	2.393.073	2.538.264	6
Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (%)	89,34	79,96	-11	114,70	110,20	-4	122,58	117,21	-4
Takipteki Alacaklar	5.076	6.440	27	89.962	107.981	20	96.656	116.227	20
Altın Mevduatı	8.404	10.584	26	32.593	42.468	30	40.998	53.053	29
Takipteki Alacak. (Brüt) / Toplam Nakdi Kred. (%)	4,16	4,66	12	4,13	4,67	13	3,87	4,36	13
Sermaye Yet. Std. Rasyosu (%)	16	17	6	17	17	0	17	18	6

Tablo 2’ye göre, 2019 yılı 2. çeyreğinde katılım bankalarının konsolide olmayan toplam aktif büyüklüğü 2018 yılına göre %16 artmış 239.200 milyon TL’ye ulaşarak, bankacılık sektörü içerisindeki payı %5,6’ya çıkmıştır. Yine aynı dönemde katılım bankalarının öz sermaye büyüklüğü 2018 yılına göre %16 artarak 19.520 milyon TL.’ye çıkmış ve sektördeki payı %4,3’e yükselmiştir. Faiz oranlarının yükselmesi, likiditenin azalması, TL’nin hızlı değer kaybı, enflasyona bağlı olarak personel ve kira giderlerindeki artış gibi nedenlerle katılım bankalarının net dönem karı bir önceki yıla göre %40 düşüşle 1.252 milyon TL olmuş, ancak aktif kalitesi, sukuk ihracı gibi sebeplerle sektörün ortalama kaybının altında kalmayı başarmışlardır. 2018 yılına göre 2019 yılı 2. çeyreğinde toplanan mevduatlardaki %26 artış sayesinde katılım bankaları sektör içerisindeki toplam mevduat oranını %6,7’den %7,6’ya

çıkarmıştır. 2019 yılı 2. çeyreğinde kullanılan kredilerin %4,9'u katılım bankaları, %86,7'si mevduat bankaları tarafından kullanılmıştır. Ancak kullanılan kredilerde yine aynı döneme göre %10'luk bir artışa rağmen mevduat içerisindeki kredi oranı %11 düşerek sektör ortalamasına göre daha kötü bir performans göstermişlerdir.

Sektörde 2019 yılı 2. çeyreğinde kullanılan kredilerin 116.227 milyon TL.'lik kısmı takipteki alacaklara dönüşmüştür. Katılım bankalarının sektörün takipteki alacakları içerisindeki payı %5,5 iken, bu oran mevduat bankaları için %92,9 olmuştur. Altın fiyatlarında görülen yukarı yönlü eğilimle birlikte özellikle faiz hassasiyeti olan yatırımcının katılım bankalarına yönelmesi sonucu katılım bankalarındaki altın mevduatı gittikçe artmıştır. Bankacılık sektöründeki altın mevduat tutarı gittikçe artmaktadır. Sektörün 53.053 milyon TL.'lik toplam altın mevduat tutarının %19,95'lik kısmı katılım bankalarında, %80,04'lük kısmı ise mevduat bankalarında işlem görmektedir. 2018 yılında % 3,9 olan Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler ortalamasının %4,36 olduğu sektörde, katılım bankalarının ve mevduat bankalarının oranı sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Takipteki alacak tutarlarını artması, 2018 yılı sonunda %4,16 olan bu oranın katılım bankaları için %4,66'ya yine aynı dönemde %4,13 olan oranın mevduat bankaları için ise %4,67'ye çıkmasına neden olmuştur. Katılım bankalarının güçlü sermaye yapıları sayesinde sermaye yeterliliği rasyosu 2019 yılı 2. çeyreğinde %17'ye çıkmıştır.

Rekabetin yoğun olduğu bankacılık sektöründe, bankaların paydaşları (yatırımcılar, müşteriler, çalışanlar, ortaklar, düzenleyici kurumlar vb.) bankanın paralarını koymayı tercih ederken performanslarına büyük önem vermektedir. Günümüzde rekabetçi finansal ortam nedeniyle, bankalar ve finansal kurumlar performanslarını sürekli olarak değerlendirmek, gelişen teknolojileri izlemek, müşterileri çekmek ve pazar paylarını korumak için hizmet kalitesini arttırmak zorundadır. Performans ölçümü, faaliyetlerin etkinliğini gösteren bir süreçtir. Buna göre, bankaların performansını değerlendirmek ve bu kurumların performansını iyileştirebilecek kriterleri belirlemek önemlidir. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri performans değerlendirmede en çok kullanılan yöntemlerdendir.

Çalışmanın izleyen kısımlarında sırasıyla; Literatür taraması yapılmış, VIKOR Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi hakkında kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Ardından uygulamaya ilişkin veri seti tanıtılmış ve analiz sonuçları paylaşılmıştır. Son olarak bulgu ve değerlendirmeler ile sonuç kısımlarına yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal sistemin temel bir bileşeni olan bankalar arasındaki rekabetin artması, bankacılık sektöründe sürekli performans değerlendirmesinin önemi artmış ve bankalar için giderek daha önemli hale gelmiştir. Bankacılık sektöründe karşılaşılan olumlu ya da olumsuz olaylar bankacılık faaliyetleriyle birlikte diğer sektörleri de etkilemektedir. Bu nedenle bankacılık sektörünün durumu düzenleyici ve denetleyici otoriteler, araştırmacılar ve akademisyenler tarafından takip edilmektedir.

Literatürde banka performanslarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmış yerli ve yabancı birçok çalışma mevcuttur.

Bayramoğlu ve Başarır (2018) çalışmalarında Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının 2016 yılı mali oranlarını kullanarak CAMELS Tabanlı TOPSIS Modeli ile risk derecelendirmesini yapmışlardır. Her iki ağırlıklandırma yöntemi açısından elde edilen TOPSIS Risk skorları dikkate alındığında, görece risk derecelendirme skoru en yüksek olan katılım bankası “Vakıf Katılım” olmuştur.

Aytekin ve Sakarya (2013), çalışmalarında Borsa İstanbul’da işlem gören 20 gıda şirketinin 2009-2012 yıllarına ait performanslarını 10 adet mali rasyo kullanarak TOPSIS yöntemi yardımıyla analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda 2008 küresel finansal kriz sonrasında şirketlerin hiç birinin finansal performans açısından, ele alınan dönemler itibariyle tüm yıllarda en iyi performans göstermediği ortaya çıkmıştır.

Yayar ve Baykara (2012), katılım bankalarının verimlilik ve etkinlik ölçümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi olan TOPSIS modelini kullanmıştır. Çalışma sonucuna göre Albaraka Türk en etkin banka olmuştur.

Çelen (2014) çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren 13 mevduat bankasının finansal performansını Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerini kullanarak değerlendirmiştir. En çok kullanılan dört normalleştirme prosedürünü kullandığı çalışmasının sonucunda çoğunlukla TOPSIS yönteminde varsayılan olarak kullanılan vektör normalleştirme prosedürünün en tutarlı sonuçları verdiğini tespit etmiştir.

Gözkonan ve Küçükbay (2019), çalışmalarında 2008-2017 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının geleneksel bankalara göre performanslarını Karar Verme Yöntemlerinden olan Gri İlişkisel Analiz ve TOPSIS yöntemlerini kullanarak karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, iki yönetime göre de geleneksel bankalar performans açısından üst sıralarda yer almışlardır.

Dinçer ve Görener (2011) yaptıkları çalışmada kamu bankalarının, yabancı bankaların ve özel bankaların finansal performanslarını 31 adet kriter belirleyerek TOPSIS ve VIKOR yöntemleri ile analiz etmişler ve çalışma sonucunda yabancı bankaların, kamu ve özel bankalarına göre daha iyi bir performansa sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

Doğan (2013) çalışmasında, Türk Bankacılık Sektöründe 2005-2011 yıllarını arasında faaliyet gösteren katılım ve geleneksel bankaların finansal performansları karlılık, likidite, risklilik, sermaye yeterlilik ve borç ödeme gücü oranları yardımıyla karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda geleneksel bankaların borç riskliliklerinin daha düşük, ödeme gücünün, likiditelerinin ve sermaye yeterliliklerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Toraman vd. (2015) çalışmalarında 2006-2014 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının performanslarının mali rasyolardan yararlanarak ölçmüşlerdir. Çalışma sonucunda mevduat bankalarının likit aktif ve toplam aktif büyüklüklerinin daha yüksek olduğu, ayrıca sermaye yeterliliği açısından mevduat bankalarının yine katılım bankalarına göre daha güçlü bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir.

Erkan vd. (2018) çalışmalarında, 2009-2015 yılları arasında Türkiye, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt ve Ürdün gibi ülkelerde faaliyet gösteren toplam 18 katılım bankasının performanslarını TOPSIS yöntemi ile değerlendirmiş ve sıralamışlardır. Çalışma kapsamında, katılım bankalarının bilanço ve gelir tabloları kullanılarak likidite oranı, kârlılık oranı, faaliyet oranı (verimlilik oranı) ve finansal yapı oranı gibi oranları kullanılmıştır. TOPSIS yöntemi sonucunda elde edilen performans puanları göz önüne alındığında, Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkelere katılım bankalarının daha iyi performans gösterdiği ve daha üst sıralarda yer aldığı görülmüştür. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının orta sıralarda yer aldığı görülmektedir

Beheshtinia ve Omid (2017) çalışmalarında İran’da faaliyet gösteren 4 bankanın performanslarını 6 kriter ve 25 alt kriter kullanarak hibrit Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri (Fuzzy VIKOR ve Fuzzy TOPSIS) yardımıyla analiz etmişler, finansal durum ve yatırımın getirisi kriterlerinin sırasıyla en önemli kriter ve alt kriter olduklarını ortaya koymuşlardır.

Tezergil (2016), Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 28 mevduat bankasının 2009-2013 yılları arasındaki finansal performanslarını mali tablolarından elde edilen mali rasyolar yardımıyla VIKOR yöntemi kullanarak sıralamış ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

Wu vd. (2018) çalışmalarında 16 büyük Çin ticari bankasının 2007-2014 dönemi için verimlilik tahminini yapmak üzere VIKOR modelini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda finansal kriz sırasında varyasyonların verimliliğinin finansal kriz sonrasına göre daha yüksek olduğunu, kriz sonrası ekonomik teşvik ile verimliliklerinin arttığını göstermişlerdir.

Çetin ve Çetin (2010) çalışmalarında İMKB’de işlem gören 13 Türk bankasının performansını 27 mali rasyo yardımıyla VIKOR metodunu kullanarak sıralamış ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Seçme vd. (2009) Türk Bankacılık Sektörünün en büyük beş ticari bankasını incelenmek ve bu bankaları finansal ve finansal olmayan göstergeler açısından değerlendirmek için FAHP ve TOPSIS yöntemlerini kullanmışlardır. FAHP yöntemi yardımıyla uzmanların görüşlerine göre bir dizi kriter aracılığıyla ağırlıklar belirlendikten sonra, bu ağırlıklar bankaları sıralamak için TOPSIS yönteminde kullanılmıştır. Çalışma sonucunda rekabetçi bir ortamda sadece finansal performansın değil finansal olmayan performansın da dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tekçam R. (2015) Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren özel (varlık büyüklüğüne göre ilk dört özel ticari banka), kamu ve katılım bankalarının 2009-2013 yılları arasındaki mali tabloları aracılığıyla elde edilen mali rasyolarını kullanarak performans analizlerini yapmıştır. Bankaların

performansını değerlendirmek amacıyla, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yaklaşımı ile birlikte çok değişkenli diskriminant analiz modeli ve Altman tarafından oluşturulan diskriminant fonksiyonu yöntemlerini de kullanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre Vakıflar Bankası'nın kamu bankaları arasında, Akbank'ın özel ticari bankalar arasında ve Kuveyt Türk'ün katılım bankaları arasında, rakiplerine göre en yüksek performansa sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gümrah (2016) çalışmasında, Türkiye ve Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performansını TOPSIS metodu ile ölçmüştür. Bu amaçla, Türkiye'den 4 özel katılım bankası ve Malezya'dan 11 katılım bankası analize dâhil edilmiş ve analizde kullanılan mali oranların hesaplanmasında gerekli olan verileri, bankaların bilanço ve gelir tablolarından elde etmiştir. Analiz kapsamına giren bankaların performans notu, sırasıyla 2010, 2011, 2012 ve 2013 yılları için TOPSIS yöntemi ile sıralanmıştır.

Wanke vd. (2016) 24 ülkeden 114 İslami bankanın performanslarını iki aşamalı bir yaklaşımla TOPSIS yöntemi ve yapay sinir ağları yardımıyla değerlendirmiş ve çalışma sonucunda hem ülke kökenli hem de maliyet yapısına ilişkin değişkenlerin, verimlilik üzerinde belirgin bir etkisi olduğu sonucu ortaya koymuştur. Bulgular ayrıca, İslami bankacılık pazarının kurumlar arasındaki rekabetin daha yüksek seviyelere çıkmasından fayda sağlayacağını göstermiştir.

Literatürde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri araştırmacılar tarafından bankacılık performansını ölçmek ve değerlendirmek için en çok kullanılan metotlardandır. Hesaplama kolaylığı, sonuçların tutarlılığı ve hibrit olarak farklı modellerle entegre bir şekilde kullanılabilmesi analizlerde bu modellerin kullanımını arttırmıştır.

3. VIKOR YÖNTEMİ

VIKOR (Vise Kriterijumska Optimizacija I Kompromisno Resenje-Çok Kriterli Optimizasyon ve Uzlaşık Çözüm) yöntemi, Opricovic (1998) tarafından Çok Kriterli Karar Verme problemlerinde uygulanabilir bir metod olarak ortaya çıkarılmıştır. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden biri olan VIKOR yöntemi, uzlaşık bir sıralama belirlemeyi ve belirlenen ağırlıklar altında uzlaşık çözüme ulaşmayı sağlar (Ertuğrul ve Karakaşoğlu, 2009: s.21). Bu yöntem, bir dizi alternatif arasından sıralama ve seçim yapmaya odaklanır ve karar vericilerin nihai bir karara varmalarına yardımcı olabilecek, uyumsuzluk kriterleri olan bir sorun için uzlaşma çözümlerini belirler (Opricovic ve Tzeng, 2007: 515-520). Uzlaşma çözümü, birbiriyle çelişen kriterlerin olduğu problemlerde karar vericilerin bir çözüme ulaşmalarına yardımcı olabilir. Yu ve Zeleny tarafından kurulan Uzlaşma Çözümü, ideale en yakın olan uygulanabilir bir çözümdür ve karşılıklı tavizlerle kurulan ortak kabul üzerine anlaşmaya varmayı amaçlar. VIKOR yöntemi birbirleri ile çelişen kriterler olması durumunda seçenekler içerisinde seçim ve sıralama yapmaya odaklanmıştır (Sayadi vd. 2009: 2257).

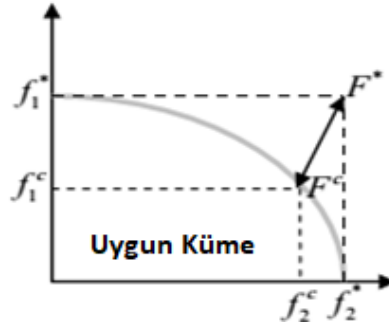
Yöntem, çelişkili kriterlerin varlığında bir dizi alternatif arasından sıralama ve seçim yapmaya odaklanır. Uzlaşma çözümü, ideal çözüme en yakın olan uygun bir çözümdür ve uzlaşma, karşılıklı

imtiyaz ile kurulan bir anlaşma anlamına gelir. VIKOR yöntemi aynı zamanda uzlaşmacı çözüm yöntemi olarak da bilinir. Uzlaşma sıralaması için çoklu özellik değeri, uzlaşma programlama yönteminde toplama fonksiyonu olarak kullanılan L_p kriterinden türetilmiştir. Her seçeneğin her bir kriter fonksiyonuna göre değerlendirildiği farz edildiğinde uzlaşık sıralama her bir alternatifin ideal çözüme yakınlığı karşılaştırılarak oluşturulabilir. Çeşitli j tane alternatif c_1, c_2, \dots, c_j olarak gösterilir. c_j seçeneğinin i . kriterinin ölçümü f_{ij} olarak gösterilir. Örneğin f_{ij} , c_j seçeneğinin i . kriter fonksiyonunun değeridir (Radikan vd. 2013: 32) VIKOR yönteminin temelini L_p ölçütü oluşturmaktadır:

$$L_{pj} = \left\{ \sum_{i=1}^n \left[w_i \frac{(f_i^* - f_{ij})}{(f_i^* - f_i^-)} \right]^p \right\}^{\frac{1}{p}}, 1 \leq p \leq \infty ; j=1,2,\dots,j \quad (1)$$

L_{ij} ve $L_{\infty j}$, VIKOR yönteminde sıralama ölçütünün oluşturulmasında kullanılır. Maksimum grup faydası ile $\min_j S_j$ 'den, minimum kişisel pişmanlık ile $\min_j R_j$ 'den çözüm elde edilir. Uzlaşık çözüm (F_c), ideal çözüme (F^*) en yakın uygun çözümdür. Uzlaşık, anlaşmanın karşılıklı olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi $\Delta f_1 = f_1^* - f_1^c$ ve $\Delta f_2 = f_2^* - f_2^c$ ile ifade edilmektedir (Opricovic ve Tzeng, 2004: 446-447).

Şekil 1. İdeal ve Uzlaşık Çözümleri



Kaynak: Opricovic, S. ve G. H., Tzeng (2004): 445.

VIKOR yönteminde karar verme süreci, karar probleminin tanımlanması ile başlamaktadır. Karar verici tarafından tanımlanan karar problemi ile problemin amacı da belirlenmiş olmaktadır. Karar problemi belirlenip nihai amaç oluşturulduktan sonra karar probleminde değerlendirilmek için ele alınan alternatifler ve alternatiflerin seçilmesine, sıralanmasına, karşılaştırılmasına imkan tanıyacak olan kriterler belirlenir. Kriterler karar problemine göre değişiklik göstermektedir. Kriterler karar vericinin alternatiflerden beklentisini yansıtacak şekilde sezgisel olarak belirleneceği gibi konunun uzmanlarının yardımıyla da belirlenebilir. Yöntemin bu kısmı subjektif değerlendirmeler içerdiğinden eleştirilere maruz kalmaktadır. Her bir alternatifin her bir kriter göre aldığı değerler performans değeri (skor) olmaktadır. Başka bir deyişle kriter göre değerlendirme yapıldığı zaman alternatiflerin alacakları değerler, alternatiflerin ilgili kriter göre skorlarını ifade etmektedir. Karar problemine ait kriterlerin belirlenmesi aşamasında, kriterlerin özelliklerinin tanımlanmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bir karar probleminde kriterler fayda yada maliyet özelliklerine sahip olurlar. VIKOR yönteminde de diğer

Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinde olduğu gibi kriterlerin sahip olduğu özellikler hesaplama adımlarında farklı yollar ile değerlendirilmektedir. Kriter özelliklerinin belirlenmesinin ardından karar vericinin alternatifleri değerlendirirken kullanacağı kriterlerin göreceli önem derecelerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Kriter için belirlenen ağırlık, alternatifin kriter skorunu değerlendirmede ne derecede etkili olacağını gösteren bir ölçüdür. VIKOR yönteminde kriter ağırlıkları oran olarak gösterilmekte ve toplamları 1'e eşit olmaktadır (Kuzu, 2015:119).

Karar problemine ait alternatifler, kriterler ve kriterlere göre alternatiflerin skorları tespit edildikten sonra skorlar bir karar matrisine (X) dönüştürülür.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (2)$$

Karar matrisinin satırları ($i=1,2,\dots,m$) alternatifleri, sütunları ($j=1,2,\dots,n$) ise kriterleri göstermektedir. VIKOR'un uzlaşık sıralama algoritmasının adımları şu şekildedir (Wu vd., 2018: 78-83):

Adım 1: Her kriter için alternatifler arasından en iyi (f_j^*) ve en kötü (f_j^-) değer belirlenmesi;

$$f_j^* = \max_i x_{ij}, \quad f_j^- = \min_i x_{ij} \quad (3)$$

Adım 2: Karar matrisini oluşturan değerleri birimlerden arındırmak ve karşılaştırılabilir seviyeye getirmek için normalizasyon işleminin uygulanması,

$$r_{ij} = \frac{f_j^* - x_{ij}}{f_j^* - f_j^-} \quad (4)$$

Adım 3: Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisinin oluşturulması;

Normalize edilmiş karar matrisindeki kriterler, w_j kriter ağırlıkları ile çarpılarak V Ağırlıklandırılmış Normalize Karar Matrisi elde edilir.

$$v_{ij} = r_{ij} \cdot w_j \quad (5)$$

$$V = \begin{bmatrix} v_{11} & v_{12} & \dots & v_{1n} \\ v_{21} & v_{22} & \dots & v_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ v_{m1} & v_{m2} & \dots & v_{mn} \end{bmatrix} \quad (6)$$

Adım 4: Her bir değerlendirme birimi için ortalama ve en kötü grup skorları olan S_i ve R_i değerlerinin hesaplanması;

$$S_i = \sum_{j=1}^n v_{ij}, \quad R_i = \sum_{j=1}^n w_j r_{ij} \quad (7)$$

$$S_i = \sum_{j=1}^n w_j \cdot \frac{f_j^* - x_{ij}}{f_j^* - f_j} \quad (8)$$

$$R_j = \max_j v_{ij}, \quad R_j = \max_j (w_j \cdot r_{ij}) \quad (9)$$

$$R_j = \max_j \left\{ w_j \cdot \frac{f_j^* - x_{ij}}{f_j^* - f_j} \right\} \quad (10)$$

Adım 5: S^* , S^- , R^* , R^- ve Q_i değerlerinin hesaplanması

$$S^* = \min_i S_i, \quad S^- = \max_i S_i, \quad (11)$$

$$R^* = \min_i R_i, \quad R^- = \max_i R_i$$

$$Q_i = \frac{q \cdot (S_i - S^*)}{S^- - S^*} + \frac{(1-q) \cdot (R_i - R^*)}{R^- - R^*} \quad (12)$$

Q_i değerlerinin hesaplanmasında kullanılan q parametresi kriterlerin çoğunluğunun ağırlığını ifade etmektedir. Q_i değeri maksimum grup faydasını sağlayan strateji için ağırlığı, $(1-q)$ ise karşıtların minimum pişmanlığını ifade etmektedir. Uzlaşma, “çoğunluk oyu” ($q > 0,5$) ile “konsensus” ($q = 0,5$) ile ve “red” ($q < 0,5$) ile sağlanabilir.

Adım 6: Q_j , S_j , R_j alternatiflerinin sıralanması ve koşulların denetlenmesi;

Bu aşamada, en küçük Q_i değerine sahip değerlendirme birimi, alternatifler içerisindeki en iyi seçeneğin aşağıdaki iki koşulu sağlayıp sağlamadığı kontrol edilir.

Koşul 1- Kabul Edilebilir Avantaj: En iyi ve en iyiye en yakın seçenek arasında ciddi bir fark olduğunu ifade eder.

$$Q(A^1) - Q(A^2) \geq DQ \quad (13)$$

$A_1 \rightarrow$ en düşük Q değerine sahip olan birinci en iyi alternatiftir.

$A_2 \rightarrow$ en iyi ikinci alternatiftir.

$$DQ = \frac{1}{m-1} \quad (14)$$

$m \rightarrow$ alternatiflerin sayısıdır. Alternatif sayısı $m < 4$ ise $DQ = 0,25$ alınır.

Koşul 2- Kabul Edilebilir İstikrar: Bu koşulda ise en iyi Q değerine sahip A_1 alternatifi S ve R değerlerine ait küçükten büyüğe doğru yapılan sıralamada minimum değere sahip en iyi alternatiftir.

Belirtilen iki koşuldan bir tanesi sağlanamazsa uzlaşık çözüm kümesi şu şekilde önerilir:

- Eğer koşul 2 sağlanmıyorsa A_1 ve A_2 alternatifleri,

- Eğer koşul 1 sağlanmıyorsa A_1, A_2, \dots, A_m alternatiflerinin tamamı uzlaşık en iyi ortak çözüm kümesinde yer alır. Üst sınır değeri olan maksimum M ,

$$Q(A_m) - Q(A_1) < DQ \text{ ilişkisiyle belirlenir.}$$

Q değerlerine göre tespit edilen en iyi alternatif, minimum Q değerine sahip alternatiflerden biridir.

4. UYGULAMA

Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren 5 adet katılım bankasının 2017 ve 2018 dönemi için karlılık ve maliyet yönetimi açısından karşılaştırmalı performans analizinin yapılması amaçlanmıştır. Analiz kapsamına alınan katılım bankaları 5 adet olup, bunlar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Bilindiği üzere, Türkiye’de 6 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Ancak Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.’nin faaliyetine 2019 yılı itibarıyla başlaması nedeniyle analiz kapsamına alınması mümkün olmamıştır. Bununla birlikte, 2016 yılında kurulmuş olan Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım bankalarının yeni kurulmuş olmaları nedeniyle analizin iki yıl ile sınırlandırılması kararlaştırılmıştır. İlgili iki katılım bankasının 2016 yılı mali rasyoları olduğu halde, bu mali oranların mali tablolardan elde edilmesi nedeniyle, daha gerçekçi sonuçların elde edilebildiği yıl olarak 2017 yılı, analiz için başlangıç yılı olarak seçilmiştir. Tablo 4’de ise analizde kullanılan performans kriterleri gösterilmiştir.

Tablo 4. Çalışmada Kullanılan Performans Kriterleri, Amaç Fonksiyonları ve Ağırlıkları

Değişkenler (Mali Rasyolar)	Amaç Fonksiyonu	Ağırlıklar
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler	Maksimum	0,1071
Net Dönem Karı (Zararı) / Özkaynaklar	Maksimum	0,1071
Sürdürülen Faaliyeler Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktifler	Maksimum	0,1071
Özel Karşılıklar Sonrası Net Karpayı Geliri / Toplam Aktifler	Maksimum	0,1071
Özel Karşılıklar Sonrası Net Karpayı Geliri / Toplam Faaliyet Gelirleri (Giderleri)	Maksimum	0,1071
Karpayı Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler	Maksimum	0,1071
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler	Minimum	0,1250
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	Minimum	0,1250
Karpayı Dışı Gelirler (Net) / Diğer Faaliyet Giderleri	Maksimum	0,1071

Tablo 4’den görüleceği üzere analiz kapsamında 9 adet performans kriteri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan performans kriterlerinin tamamının bankacılık sektörüne ilişkin bilinen mali

rasyolar oldukları görülebilir. Bu bağlamda Tablo 4’de gösterilmiş olan mali rasyolar, Türkiye Katılım Bankaları Birliği veritabanı üzerinden her bir katılım bankası için elde edilmiştir. Kullanılan mali oranların 7’si maksimizasyon, 2’si ise minimizasyon amaç fonksiyonunu hedeflemektedir. Çalışma kapsamında, maksimizasyon hedefine %75, minimizasyon hedefine %25 ağırlık verilmiş olup, ağırlıkların mali rasyolara dağıtımı eşit ağırlıklı olarak yapılmıştır. Ayrıca çalışmada Q_i değeri %50 olarak alınmıştır. Çalışma kapsamında 2017 ve 2018 yılsonu verileri kullanılmış ve bu yolla katılım bankalarının 12 aylık dönemde performanslarının karşılaştırılması sağlanmıştır. İlgili yıllar için mali rasyolar ve ağırlıklar çerçevesinde geliştirilmiş olan VIKOR modeli ile uygulama yapılmış ve kar/maliyet performans analiz sonuçları elde edilmiştir.

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Geliştirilen VIKOR modeli ile 2017 ve 2018 yılı için ayrı ayrı analizler yapılmıştır. Bu bulguların sunumundan önce, elde edilen bulguların;

- “%50 oranında katılım bankalarının birbirleriyle karşılaştırmasından”,
- “%50 oranında ise en iyi katılım bankasına göre diğer bankalarının karşılaştırmasından” olmak üzere elde edildiği belirtilmelidir.

Ayrıca bulgularda, son sırada yer alan katılım bankasının kar ve maliyet yönetiminde başarısız olduğu sonucuna varılmamalıdır. Sonuçlar beş bankanın yukarıda belirtildiği şekilde sadece birbirleriyle ve en başarılı banka ile karşılaştırılması sonucundaki konumunu göstermektedir. Beşinci sıradaki bankanın başarısız bir banka olduğunu göstermemektedir. Elde edilen bulguların değerlendirilmesi için bir örnek verilmek istenirse; dördüncü sıradaki bankanın %50 oranında birbirleriyle, %50 oranında ise en başarılı olan ile karşılaştırılması sonucunda dördüncü sırada konumlandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda dördüncü sıradaki banka, kendinden üst sırada olanlara göre daha düşük, kendisinden sonra gelen bankadan ise daha yüksek bir kar/maliyet yönetim performansı ortaya koyabilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan 2017 yılı performans analizi sonuçları, Q_i değerleri, Sıralama ve Sağlanan koşullarla birlikte Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılım Bankalarının 2017 Yılı Kar/Maliyet Performans Analizi Sonuçları

Katılım Bankası (2017 Yılı)	Q_i	Sıra
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	0,2773	1
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	0,2934	2
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	0,3996	3
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,6913	4
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,7317	5
Koşul 1: Kabul Edilebilir Avantaj Denetimi		
Q(A2)	0,2934	
Q(A1)	0,2773	
Q(A2)-Q(A1)	0,0161	
DQ	0,2500	
Koşul 1: $Q(A2)-Q(A1) \geq DQ$	Sağlanmıyor	

Koşul 2: Kabul Edilebilir İstikrar Denetimi	
Q(A1)	0,2773
Min(Si)	0,3600
Min(Ri)	0,1061
Koşul 2: $Q(A1) > \text{Min}(Si)$ veya $\text{Min}(Ri)$	Sağlanıyor

2017 yılı analiz sonuçlarına göre, yapılan analizin “Koşul-2: Kabul Edilebilir İstikrar”ı sağladığı görülmektedir. Bulgulara göre; 2017 yılında göreceli performansı en yüksek olan ilk iki katılım bankasının sırasıyla “Ziraat” ve “Vakıf” katılım bankaları olduğu görülmektedir. İlk iki sırada bu bankaların yer alması, geleneksel mevduat bankacılığındaki köklü geçmişleriyle birlikte yeni kurulmuş katılım bankaları olmaları nedeniyle beklenen bir durumdur. Çünkü bu bankaların ilk dönemlerine ait mali tablolarının henüz verilen kararların olumsuz sonuçlarını yansıtamama olasılığı vardır. Örneğin; faaliyetlerine birkaç yıl önce başlamış olan bir katılım bankasının bir uzun vadeli satışının geri ödenmemesi ve gider oluşturması gibi durumlarının az olması veya uzun vadeler sebebiyle bu gibi durumların henüz mali tablolara gider olarak yansyamaması olasıdır. Dolayısıyla yıllar geçtikçe yeni kurulan bankalara ait mali rasyoların sektörle daha iyi benzeşmesi beklenmektedir. Çalışma kapsamında yapılan 2018 yılı kar/maliyet yönetimi performans analizi sonuçları, Q_i değerleri, Sıralama ve Sağlanan koşullarla birlikte Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Katılım Bankalarının 2018 Yılı Kar/Maliyet Performans Analizi Sonuçları

Katılım Bankası (2018 Yılı)	Q_i	Sıra
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,1086	1
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	0,1137	2
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	0,4638	3
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	0,6335	4
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	0,7672	5
Koşul 1: Kabul Edilebilir Avantaj Denetimi		
Q(A2)	0,1137	
Q(A1)	0,1086	
$Q(A2)-Q(A1)$	0,0051	
DQ	0,2500	
Koşul 1: $Q(A2)-Q(A1) \geq DQ$		Sağlanmıyor
Koşul 2: Kabul Edilebilir İstikrar Denetimi		
Q(A1)	0,1086	
Min(Si)	0,3200	
Min(Ri)	0,1071	
Koşul 2: $Q(A1) > \text{Min}(Si)$ veya $\text{Min}(Ri)$		Sağlanıyor

2018 yılı için yapılan analizin de “Koşul-2: Kabul Edilebilir İstikrar”ı sağladığı görülmektedir. Bulgulara göre; 2018 yılında karşılaştırmalı performansı en yüksek olan ilk iki katılım bankasının sırasıyla “Kuveyt Türk” ve “Ziraat” katılım bankaları olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre ilk iki sırada, biri katılım bankacılığında köklü bir geçişe sahip olan, diğeri ise yeni kurulmuş olan katılım bankalarının yer aldığı görülmektedir.

Bulgular, 2017 ve 2018 yılları için karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde; yeni kurulan bankaların 2018 yılında, bir önceki yıla göre performanslarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu

durum, belirtildiği üzere yeni kurulan bankaların uzun vadeli faaliyet sonuçlarının mali tablolarla yansımaya başlamasıyla birlikte beklenen bir durumdur. Bulgulara göre bir önceki yıla göre “Ziraat Katılım” bir sıra (1.’likten 2.’liğe), “Vakıf Katılım” ise iki sıra (2.’likten 4.’lüğe) gerilemiştir.

6. SONUÇ

İslami finans, dünya ekonomisine katkısı nedeniyle küresel finans ortamının önemli bir parçası haline gelmiş ve sadece Müslüman ülke ekonomilerinde değil, tüm dünyada giderek artan bir ilgi görmeye başlamıştır.

Türk para ve sermaye piyasalarında İslami finans uygulamalarına duyulan ilginin giderek artmasıyla birlikte, katılım bankalarına olan talep de artmaktadır. Türkiye’de son üç yılda, üç adet kamu sermayeli katılım bankasının açılması, katılım bankacılığı sektöründeki ihtiyacın ve İslami bankacılık uygulamalarının desteklenmesine yönelik kamu politikalarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2017 ve 2018 yılları için kar ve maliyet kriterleri açısından performans analizleri yapılmıştır. Çalışmada, analiz yöntemi olarak Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden VIKOR modeli kullanılmıştır.

Kamu katılım bankalarının, katılım bankacılığı sektörünü büyüten ve geliştiren bir etki oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çalışmanın sonuçları, katılım bankacılığı sektöründe yeni kurulan bankalarla birlikte bir rekabetin yaşandığını göstermektedir. Yapılan analizler, birbirlerini takip eden yıllara ait olsa da sıralamalarda önemli değişikliklerin olması, sektördeki bu rekabetin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Sonuçlar ayrıca, yeni kurulan katılım bankalarının mali rasyolarının henüz gelişim seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu rasyoların 2018 yılında, bir önceki yıla göre sektörlere daha fazla benzeştikleri görülmektedir.

İslâmî Bankacılık sistemini uygulayan katılım bankalarının görece risk derecelendirmesi için yapıldığı bu çalışmanın bulguları; 2017 yılında Ziraat Katılım’ın ve Vakıf Katılım’ın, diğer katılım bankalarına göre en düşük riske sahip ol katılım bankaları olduğunu göstermektedir. Ancak bu bankaların faaliyetine yeni başlamış olması sebebiyle özellikle “Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar” ve “Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler ve Alacaklar” gibi mali oranlarının güçlü olmasının olağan olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir (Bayramoğlu ve Başarır, 2018: 398). Sonuçlar incelendiğinde, 2018 yılında Vakıf Katılım’ın takipteki alacak tutarının artması ile birlikte performans sıralamasında gerilediği görülmüştür. Katılım bankacılığı faaliyetlerine birkaç yıl önce başlayan bu katılım bankalarına ait mali oranların güvenilirliği doğal olarak bir tartışma konusudur. Bu nedenle bu bankaların bazı mali oranlarına yönelik performansının gelecekte de izlenmesinin, öznelikten uzaklaşmak için gerekli olduğu görülmektedir. Bu sebeple özellikle sektörde otuz yıla yakın bir süredir faaliyet gösteren Kuveyt Türk’ün diğer katılım bankalarına görece göstermiş olduğu risk yönetimi performansının da dikkate alınması, çalışma sonuçlarının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Tekçam R. (2015)’nin 2009-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan Çok Kriterli Karar

Verme Yöntemlerini kullandığı çalışması sonucunda Kuveyt Türk'ün katılım bankaları arasında en iyi performans gösteren banka olması bu değerlendirmeleri destekler niteliktedir.

Banka performanslarının tahmini son derece önemlidir ve düşük performans bankaların finansal açıdan sıkıntıya girmelerine neden olabilir. Bu nedenle, öngörücü modeller yardımıyla banka performanslarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi, bu tür istenmeyen sonuçlardan kaçınmak ve tedbir almak için oldukça önemlidir. Bu açıdan, bu çalışma aynı zamanda bankacılık performansını tahmin etmek için mali rasyoların Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri aracılığıyla kullanımını da ortaya koymaktadır.

Çalışma, tüm bankacılık sektörünü de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek ve farklı kriterler de hesaplamalara dâhil edilerek genişletilebilir. Diğer Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile birlikte oluşturulan hibrit modellerle benzeri çalışmaların yapılması farklı yaklaşımların ortaya çıkması açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aytekin, S. ve Sakarya, Ş. (2013) “BIST’de İşlem Gören Gıda İşletmelerinin TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi ile Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(21): 30-47.
- Batır, T. E., Volkman, D. A. ve Güngör, B. (2017) “Determinants of Bank Efficiency in Turkey: Participation Banks Versus Conventional Banks”, *Borsa İstanbul Review*, 17(2): 86-96.
- Bayramoğlu, M. F. ve Başarır, Ç. (2018) “İşletme ve Ekonomi Yazıları –I- Türk Katılım Bankalarının Risk Derecelendirmesi: CAMELS Tabanlı TOPSIS Modeli Uygulaması”, *Beta Basım Yayım Dağıtım*, 389-400.
- Bayramoğlu, M. F. ve Başarır, Ç. (2016) “Borsa İstanbul’da İşlem Gören Sigorta Şirketlerinin Karşılaştırmalı Finansal Performans Analizi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(4): 135-144.
- Beheshtinia, M. A., ve Omid, S. (2017) “A Hybrid MCDM Approach for Performance Evaluation in The Banking Industry”, *Kybernetes*, 46(8): 1386-1407.
- Bektaş, S. ve Seki İ. (2018) “Türk Bankacılık Sistemindeki Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Rekabet Gücü Bakımından Karşılaştırılması”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4): 197-215.
- Çelen, A. (2014) “Comparative Analysis of Normalization Procedures in TOPSIS Method: With An Application to Turkish Deposit Banking Market”, *Informatica*, 25(2): 185-208.
- Çetin, M. K., ve Çetin, E. I. (2010) “Multi-Criteria Analysis of Banks’ Performances”, *International Journal of Economics and Finance Studies*, 2(2): 73-78.

- Dinçer, H. ve Görener, A. (2011) “Analitik Hiyerarşi Süreci ve VIKOR Tekniği ile Dinamik Performans Analizi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (19): 109-127.
- Doğan, M. (2013) “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (58): 175-188.
- Erkan, A., Taşdemir, A. ve Kallo, Z. (2018) “Evaluation of Performances of Participation Banks: International Comparison with Topsis Method”, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(1): 303-316.
- Ertuğrul, İ. ve Karakaşaoğlu, N. (2009) “Banka Şube Performanslarının VIKOR Yöntemi ile Değerlendirilmesi”, Journal of Industrial Engineering (Turkish Chamber of Mechanical Engineers), 20(1): 19-28.
- Gözkonan, Ü. H. ve Küçükbay, F. (2019) “Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların ÇKKY Yöntemleri ile Performans Değerlendirilmesi: TOPSIS ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemleri ile Karşılaştırmalı Analiz”, International Journal of Economic & Administrative Studies, (25): 71-93.
- Gümrah, A. (2016) “Measuring The Performance of Participation Banks by TOPSIS Method: Turkey and Malaysia Cases”, International Journal of Business and Management Studies, 05(01): 211–218.
- Kuveyt Türk (2019), <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/faizsiz-bankacilik>, Erişim Tarihi: 02.10.2019.
- Kuzu, S. (2015) “Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri: VIKOR”, Dora Yayınları, 2. Basım, Bursa.
- Opricovic, S. ve Tzeng, G. H. (2007) “Extended VIKOR Method in Comparison with Outranking Methods”, European Journal of Operational Research, 178(2): 514-529.
- Parlakkaya, R. ve Çürük, S. A. (2011) “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, Ege Akademik Bakış, 11(3): 397-405.
- Pehlivan, P. (2016) “Türkiyede Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(31): 296-324.
- Radikan, S., Kumar, D. S. ve Swapna, D. (2013) “VIKOR Method for Multi Criteria Decision Making in Academic Staff Selection”, Journal of Production Research and Management, 3(2): 30-35.
- Sayadi, M. K., Heydari, M. ve Shahanaghi, K. (2009) “Extension of VIKOR Method for Decision Making Problem with Interval Numbers”, Applied Mathematical Modelling, 33(5): 2257-2262.

- Seçme, N. Y., Bayraktaroğlu, A. ve Kahraman, C. (2009) “Fuzzy Performance Evaluation in Turkish Banking Sector Using Analytic Hierarchy Process and TOPSIS”, *Expert Systems with Applications*, 36(9): 11699-11709.
- Tekçam, R. (2015) “Performance Assessment in Banking Sector Through Analytical Hierarchy Process: The Case of Public Banks, Private Commercial Banks and Participation Banks”, *Afro Eurasian Studies*, 4(1): 5-22.
- Tezergil, S. A. (2016) “VIKOR Yöntemi ile Türk Bankacılık Sektörünün Performans Analizi”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(1): 357-373.
- TKBB (2018a), <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Participation-Banks-2018-Sector-Report.pdf>, Erişim Tarihi: 15.09.2019.
- TKBB (2019a), <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf>, Erişim Tarihi: 18.09.2019.
- TKBB (2019b), <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Finans-Sayi-16.pdf>, Erişim Tarihi: 18.09.2019.
- TKBB (2019c), <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>, Erişim Tarihi: 11.12.2019.
- Toraman, C., Ata, H. A. ve Buğan, M. (2015) “Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(2): 301-310.
- Varsak, S. (2017) “Participation Banking in Turkey and Its Effects on the Turkish Financial System, Balkan and Near Eastern”, *Journal of Social Science*, 3: 104-109.
- Wanke, P., Azad, M. A. K., Barros, C. P. ve Hassan, M. K. (2016) “Predicting Efficiency in Islamic Banks: An Integrated Multicriteria Decision Making (MCDM) Approach”, *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 45: 126-141.
- Wu, M., Li, C., Fan, J., Wang, X. ve Wu, Z. (2018) “Assessing The Global Productive Efficiency of Chinese Banks Using The Cross-Efficiency Interval and VIKOR”, *Emerging Markets Review*, 34: 77-86.
- Yayar, R., ve Baykara, H. V. (2012) “TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama/An Implementation upon Efficiency and Productivity of Participation Banks with TOPSIS Method”, *Business and Economics Research Journal*, 3(4): 21-42.